

SVAZ VÝZKUMNÝCH ÚSTAVŮ ZEMĚDĚLSKÝCH V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICI: KOORDINAČNÍ INSTITUCE ZEMĚDĚLSKÉHO VÝZKUMU A NĚKTERÉ JEJÍ OSOBNOSTI

PAVEL VAŠKO

Svaz výzkumných ústavů zemědělských byl institucí, která se po 25 let snažila koordinovat a provádět zemědělský výzkum pomocí ustanovených komisí. To z něj a jeho členů učiní instituci vhodnou pro poznání právě této „nitě“ kontinuity navázané na vědu a její koordinaci. Kromě tohoto pohledu na kontinuitu a diskontinuitu, bych vzhledem, k tomu, že Svaz nebyl dosud zpracován, rád odpověděl na základní otázky, které se týkají této instituce.

Proč byla založena? Jak zapadala do tehdejší soustavy organizací věnujících se zemědělskému výzkumu? Měla nějaké předchůdce a následovníky? Jakou měla organizační strukturu? Zabývala se pouze koordinací výzkumu nebo ho i přímo prováděla? Které projekty organizovala? Jaké měla zázemí? Kdo byli její členové a podporovatelé? Jaký měla vztah s vlivnou Republikánskou stranou československého venkova, Československou akademií zemědělskou a jinými výzkumnými ústavu, které se zabývaly zemědělským výzkumem? Jaké archiválie se z její činnosti dochovaly?

Kromě těchto ryze popisných otázek, které by měly přiblížit fungování této dosud vědecky nezpracované instituce, bych rád také nadnesl otázku obranných mechanismů proti diskontinuitě.¹

Technický a expertní přístup implikuje jistou imunitu vůči jiným ideologickým vlivům. Byl tak i v dějinách používán – příkladem může být radikální příklon maďarských ekonomů v rámci Maďarské akademie věd k „čistým a tvrdým datům“, jako obrana proti vlivu Stalinismu.² Navíc technokratický přístup s důrazem na výkonnost odvětví není v principu v rozporu s žádným politickým režimem. I státní

- 1 Tento článek vznikl v rámci projektu Grantové agentury ČR 13-09541S Univerzita Karlova a ČSAV. Instituce vědy a vysokoškolské vzdělanosti v proměnách politiky a společnosti v letech 1945–1968. Děkuji PhDr. Aleně Mikovcové a Mgr. Martině Ťapalové z Archivu Mendelovy univerzity, za zpřístupnění archiválií týkajících se Tomáše Čepa a doc. PhDr. Martinu Francovi, Ph.D. z Masarykova ústavu za připomínky ke studii.
- 2 Kapitola The Politics of Statistical Information and Economic Research in Communist Hungary 1949–1956. In: Gyorgy Peteri: Academia and State socialism, Essays on the Political History of Academic Life in Post 1945 Hungary and Eastern Europe. New York 1998, s. 133–155.

aparát autoritářského režimu potřebuje přesná data – byť pro veřejnost utajovaná a pouze pro vlastní potřebu a samozřejmě i pro výkonnou ekonomiku.

Úplná imunita vůči jiným ideologickým vlivům je však iluzorní. Technokratický přístup může být deformován, jak vlastním dogmatismem, tak dogmatismem jiné dominantnější ideologie, se kterou může koexistovat. To se ostatně v dějinách stalo vícekrát.

Bylo by chybou předpokládat, že se tento expertní přístup podařilo uchovat nedotčený v průběhu různých režimů, zvláště pak v zemědělské oblasti. Striktně vědecký přístup se zde mísil zprvu s ruralistickými vlivy zidealizovaného selství. Později s ideologickým zaměřením vlivné Agrární strany. Ta si tím cíleně budovala expertní kádr a snažila se o vzdělávání svého elektorátu. Přesto všichni s ní spojení akademičtí pracovníci a vědci nepřijímali bez výhrady její ideologická východiska, jak je zřejmé z případu agrárního sociologa Tomáše Čepa. Případně se snažili o „neutralitu“ a nevstoupili do Agrární strany navzdory naléhání, jak ilustruje případ Václava Káše.

Situace se pak značně změnila po druhé světové válce, kdy původnímu zdroji „selské“ ideologie - Agrární straně nebyla povolena její obnova. Zároveň zesílily tendence centrálního plánování a širšího zapojení zemědělství do soukolí plánované ekonomiky – příkladem mohou být Svazem výzkumných ústavů zemědělských vytvářené geomorfoloické mapy. Zemědělský výzkum byl postupně vystaven poměrně velkým ideologickým tlakům, vyplývajícím jednak z poválečné postupné sovětizace biologických věd, dále se do něj přelávaly i tlaky vyplývající z kolektivizace a přechodu k jiným formám zemědělství.

Právě to bych chtěl ilustrovat na vybraných členech této instituce. Vytipoval jsem tři reprezentativní osobnosti, jejichž osud byl svázán právě se zemědělským výzkumem a Svazem výzkumných ústavů zemědělských. Na nich bych rád demonstroval kontinuitu a diskontinuitu zemědělského výzkumu. Rád bych nastínil cenu za kontinuitu kariéry a možné problémy, se kterými se museli potýkat. Přestože Svaz zanikl v roce 1950, podílel se sám na diskuzi o podobě nově ustanovené nástupnické organizace Československé akademie zemědělských věd. Ta sice měla poměrně velkou personální kontinuitu, ovšem vědecká kontinuita byla namnoze přerušena přijetím ideologických deformací vědy.

Tato studie by, kromě odpovědi na základní faktografické otázky, měla nastínit limity kontinuity právě na Svazu a vybraných jeho členech.

Svaz a jeho ukotvení v dobových institucích

Svaz výzkumných ústavů zemědělských (dále SVÚZ) vznikl ustavující schůzí dne 19. 12. 1925, která se konala v síni Zemědělské rady pro Čechy v Praze. Tato rada byla zavedenou institucí, vznikla totiž již 30. 3. 1873 výnosem ministra orby jako nástupkyně Vlastenecké hospodářské společnosti.

Její předchůdkyně, C. K. vlastenecká hospodářská společnost, byla instituce, jejíž vznik spadl do poslední třetiny vlády císařovny Marie Terezie. Tato specia-

lizovaná společnost měla zefektivnit agrární produkci a šířit zemědělskou osvětu. Vzešla z dekretu Marie Terezie ze dne 6. 7. 1767 a inspirací měla být podobná společnost v Korutanech. Společnost vznikala na počátku roku 1770 a působila až do roku 1873, kdy byla po stížnostech adresovaných ministru orby a ministru vnitra od místodržitele Kollera rozpuštěna.³

Místodržitel si tím ovšem nepomohl, protože krátce po rozpuštění byla založena výše zmíněná Zemědělská rada. Ta se zabývala spolkovou činností - dbala na zvyšování odbornosti spolků a jejich vzájemnou koordinaci, zprostředkovávala spojení mezi spolky, ministerstvem orby a vládou, spolupracovala na zvelebovacích opatřeních v zemědělství.⁴

Důležitým zlomem pro její fungování byl zemský zákon č. 20 ze dne 20. 3. 1891, který instituci stanovil jako zemskou a určil její úkoly.⁵

Tato reorganizace byla poměrně důležitá, protože organizační struktura rady pak zůstala prakticky stejná až do roku 1938. K radě byly postupně zakládány instituce jako např. Zemědělsko-technická kancelář, Rolnicko-lučební výzkumný ústav, Kontrolní stanice semenářská, Pomologický ústav v Tróji atd.

Rada fungovala i po založení republiky až do roku 1943, kdy byla zrušena. Vzhledem k jejímu širokému působení je logické, že se stala „rodištěm“ SVŮZ.

Jak je tedy vidět z tohoto stručného přehledu, šlo o postupný vývoj od osvícenských institucí, ke kterým se postupně přidávaly ty spolkové, které byly místem projevu národního uvědomění. Kromě kvantitativního nárůstu – viz výše zmíněné výzkumné instituce, dochází v průběhu onoho dlouhého vývoje i ke kvalitativnímu růstu.

3 Důvodem bylo, že společnost reprezentovala samostatné České království a střetávala se s centralistickým kurzem vlády ve Vídni. Fabini, Pavel – Klečáček, Martin – Zouzal, Tomáš: Zemědělská rada pro Království české 1873–1918. Praha 2015, s. 5, 30–31.

4 Mrázková, Ludmila –Dědková, Lidmila: Česká zemědělská rada 1873–1942. Inventář. Praha 1961, s. 1. Podle paragrafu zakládacího výnosu měla zemědělská rada za úkol tyto věci: a) zprostředkovat spojení mezi ministerstvem orby a spolky, které sobě uložily pěstovati a zvelebovati zemědělství vůbec nebo jednotlivá jeho odvětví; b) podporovati účely těchto spolků a pěstovati jejich odborné spojení ;c) podávati dobrá zdání na vyzvání vlády neb zemského výboru; d) podávati dobrá zdání a návrhy z vlastního podnětu –podle kompetence buď vládě, nebo zemskému výboru ; e) spolupůsobiti na výzvu vlády neb zemského výboru při provádění opatření, jejichž účelem jest zvelebování zemědělství ; f) spolupůsobiti při provádění opatření, která směřují k zvelebení hospodářské a lesnické statistiky; Görner, Josef: Česká zemědělská rada. Sborník archivních prací 7, 1957, s. 186–212, s. 187. Její první zasedání se konalo v červnu roku 1873 v domě na Václavském náměstí čp. 799. V roce 1880 byla Zemědělská rada reorganizována a její působnosti rozšířena i na zemědělský průmysl. Její vedoucí členy nově jmenoval císař. Tamtéž, s. 187–188.

5 Úkoly stanovil jako: pěstování, podpora jakožto i zastupování zájmů zemědělství a zemědělského průmyslu v království Českém. Při plnění svého úkolu může zemědělská rada podávati vládě nebo zemskému výboru svá dobrá zdání, jakož i samostatné návrhy. Podporuje vládu nebo zemský výbor při těch opatřeních, jejímž cílem jest prospěti zemědělství v království Českém. Podporuje činnosti spolků, které podle svých stanov pěstují a podporují zemědělství nebo některá jeho odvětví, nebo zemědělský průmysl. Pečuje o záležitosti zemědělských škol, pokud ty spadají do její kompetence a vedou, případně spravují jí příkázané ústavy Tamtéž, s. 189.

Zemědělská rada tak mohla navazovat na již vytvořenou síť spolkových organizací a dále rozvíjet pavučinu vztahů mezi státním aparátem a těmito institucemi. Sama však procházela podobným „zvědečtím“ – vytvářejí se u ní samostatné komitety a výzkumné stanice.⁶ Rada sama začala podávat dobrozdání a návrhy, vytvářet si systém odborných inspektorů. Tímto servisem pro státní aparát do jisté míry předznamenala činnost SVÚZ, který kromě koordinace a provádění vědy poskytoval také legislativní a vědecký servis pro státní orgány. To ilustruje potřebu přesunu k moderním vědeckým společnostem, které ovšem vznikaly i v jiných odvětvích.

Dokladem tohoto posunu je i vznik hlavní instituce, kterou měl Svaz doplňovat. Tou byla dne 28. 12. 1924 ustanovená Československá akademie zemědělská (dále ČAZ). První teze o jejím vzniku byly rozvíjeny již v roce 1911, nicméně k jejímu založení došlo až o třináct let později.

Na začátku dvacátých let existovala idea Spolku zemědělských spisovatelů, publicistů a badatelů. Spolek měl sdružovat vědecké a osvětové zemědělské pracovníky. Důležitou postavou jednání o podobě organizace byl profesor Julius Stoklasa, který projekt organizace nasměroval směrem k založení ČAZ.⁷

V jejím vedení se sešlo mnoho význačných osobností např. ministr zemědělství a univerzitní profesor Milan Hodža, profesor Vysoké školy zemědělského a lesního inženýrství Julius Stoklasa, Kuneš Sonntag a jiní. Poslední jmenovaný byl iniciátorem porady z počátku března 1919 v Brně, na které byl formulován program zemědělského výzkumnictví v mladé ČSR.⁸

To, že organizace měla v čele ministra zemědělství, se kladně projevilo na jejím rozpočtu. Paradoxní, ale naopak bylo nepříznivé stanovisko výkonného výboru Agrární strany, ke zřízení ČAZ. Proti byla i část Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství v Praze. Odpor se však nakonec, i díky členům přípravného výboru podařilo zlomit.⁹

ČAZ byla profilována jako ústřední vědecká instituce podporující výzkum a využití vědeckých objevů v praxi.¹⁰

6 Mrázková, L. – Dědková, L.: Česká zemědělská rada, s. 5.

7 Dobeš, Jan: Československá akademie zemědělská v letech 1924–1939, diplomová práce FF UK. Praha 1993, s. 28.

8 Tamtéž, s. 13.

9 Tamtéž, s. 32–33.

10 Na ustavujícím shromáždění pronesl profesor Stoklasa o ČAZ jako o vyvrcholení úsilí o zvědečtění zemědělství a o tom že je centrem organizace výzkumnictví, pokusnictví a propagace československého zemědělství. Tamtéž, s. 33–34 a také Haas, Antonín: Československá akademie zemědělská, inventář SÚA. Praha 1965, s. 1–2.

První statut ČAZ zaváděl čtyři druhy členství – čestné, zakládající, skutečné a dopisující. Tvořilo ji šest odborů, které si samy volily své pracovní výbory a představenstva. Odbory měly řešit všechny otázky přidělené představenstvem nebo ústředním výborem, dále pak otázky, které si s jejich souhlasem zvolily. Ústřední výbor byl složený z prezidia a představenstva jednotlivých odborů a měl asi největší kompetence ze všech složek instituce. Formálně ale bylo nejvyšším orgánem valné shromáždění. Vrcholnými funkcionáři byli předseda, místopředsedové, generální sekretář, později prezident, viceprezidenti a generální tajemník. Viz Dobeš, J.: Československá akademie zemědělská v letech 1924–1939, s. 40–42.

Stejně jako SVÚZ byla i ona státem financovanou organizací sdružující zemědělské badatele, spisovatele a publicisty. Stejně jako SVÚZ měla dobré kontakty a vazby na Ministerstvo zemědělství a Agrární-Republikánskou stranu. Již v listopadu roku 1924, tedy před jejím oficiálním založením oznámilo Ministerstvo zemědělství dar pro ČAZ ve výši půl milionu korun.¹¹

Téměř o rok později založený SVÚZ tuto důležitou instituci doplňoval při koordinaci výzkumu, na rozdíl od ní však nesdružoval jen badatele, ale byl platformou pro spolupráci institucí. Šlo o dvě samostatné, ale personálně propojené platformy – příkladem může být v poslední části této studie zpracovaný Václav Kaš, který byl jak jednatelem SVÚZ, tak tajemníkem prezidia ČAZ. Rovněž členové SVÚZ využívali podpor ČAZ pro vědu – Antonín Klečka, o němž bude v této studii ještě řeč, získal v roce 1928 2000 korun na dokončení výzkumu šumavských rašelin.¹²

Toto personální prolínání institucí je logické i vzhledem k velikosti tehdejší Československé zemědělské vědy. Spolupráce obou institucí na různých projektech je potvrzená i výročními zprávami SVÚZ.¹³ Jejich blízkost potvrzuje i to, že ČAZ po zániku SVÚZ zdědila jeho archiv.

Vytvoření SVÚZ tak zapadá, jak vyplývá z tohoto nástinu souvisejících organizací, do přístupu Agrární strany ke vzdělání a vědě a dobovému trendu organizování výzkumu. Je také produktem dlouhodobého vývoje sahajícího v Českých zemích až do dob osvícenství.

Svaz výzkumných ústavů zemědělských a jeho fungování

SVÚZ navazoval na dříve zaniklý Svaz pro zemědělské a zemědělsko-průmyslové výzkumnictví ustanovený v roce 1919. Archivní fond tohoto předchůdce se bohužel nedochoval. Stanovy SVÚZ vypracovala po dohodě s ministerstvem zemědělství komise Svazu výzkumnictví.¹⁴ Záměrem bylo vytvořit poradní orgán pro ministerstvo zemědělství, který by pomohl s koordinací a organizací zemědělského výzkumu. Činnost SVÚZ se zaměřovala na koordinaci, sestavování programů pro společnou práci, vypracování metodologie a pracovních norem, vypracovávání předpisů pro efektivní koordinaci, podávání posudků a návrhů pro úřady ve věcech výzkumu, propagaci a prostřednictvím komisí i výzkumu.

Jeho členy mohly být fyzické i právnické osoby. Členství se dělilo do čtyř kategorií. Řádnými členy byly výzkumné ústavy – zemské, státní, vysokoškolské a ústavy zemědělských korporací. Mimořádnými členy byli výzkumníci, kteří nebyli odbornými úředníky výše zmíněných výzkumných ústavů. Poradními členy

11 Tamtéž, s. 30, 265.

12 Tamtéž, s. 103.

13 Osmnáctá výroční zpráva SVÚZ vyzdvihuje jejich spolupráci a odkazuje i na předcházející výroční zprávu. Duchoň, František: Osmnáctá výroční zpráva Svazu výzkumných ústavů zemědělských v Praze za rok 1938. Mladá Boleslav 1939, s. 8–9.

14 Haas, A.: Svaz výzkumných ústavů zemědělských, s. 1.

se stali výzkumníci jmenovaní radou SVÚZ a ani ti nemuseli být členy některého výzkumného ústavu. Čestní členové pak byli jmenováni za významné zásluhy o výzkum.¹⁵

V čele svazu stál předseda, který Svaz reprezentoval navenek. Také svolával schůze předsednictva a rady. Mohl se účastnit schůzí komisí, dohlížel na to, aby fungování svazu neodporovalo jeho stanovám. Spolupodepisoval výdaje Svazu a měl další pravomoci vyplývající z řádů. Jeho zástupcem byl místopředseda.

Kolektivním řídicím orgánem pak bylo předsednictvo, které schvalovalo běžnou agendu, vyřizovalo důležité písemnosti, povolovalo běžné výplaty ze jmění Svazu do výše 10 000 Kč, spravovalo jmění svazu, schvalovalo zprávy o činnosti Svazu, rozhodovalo o odvolání členů atd.

Z administrativních pracovníků měl Svaz např. jednatele, pokladníka a archíváře.¹⁶

Důležitou součástí výkonného aparátu byly pracovní výbory. Ty byly tři - výbor iniciativní, kulturní a sociální. Výbory měly v čele starostu, zástupce a referenta. Tito zvolení funkcionáři pak koptovali další členy - činné členy SVÚZ a poradní odborníky. Stanovovali také místní důvěrníky v jednotlivých výzkumných ústavech. Pro speciální otázky zřizovali podvýbory, jejichž práci řídili koreferenti ustanovení výborem. Koreferenti mohli být výborem voleni i pro provádění oblastních průzkumů a pomocných prací. Pracovní výbory se měly scházet minimálně dvakrát ročně.¹⁷

Nejdůležitějším výkonným orgánem byly komise. Komise ustanovovala rada Svazu po návrhu Ústředního sboru komisí. Rada také jmenovala podle návrhu ústředního výboru vědecké ústavy a výzkumné stanice, které měly být v komisi zastoupeny. Komise si mohla navrhnout za své členy další výzkumné ústavy a stanice - podle toho na jaký vědecký výzkum se zrovna zaměřovala. Dále si mohla vybírat z jednotlivých členů Svazu a ty pak volit na dobu tří let a rovněž si volit poradní experty.

Komise si na tříleté funkční období volila svolavatele, zástupce svolavatele a tajemníka, kterého schvalovala rada. Hlasovací právo měli zástupci ústavů a výzkumných stanic, členové komise, ale ne poradní experti. Pro speciální otázky si komise mohla volit subkomise, jejichž práci řídili referenti. Schůze komisí byly svolávány za souhlasu předsednictva Svazu, bez něj to nebylo možné. Komise se měla scházet minimálně jednou ročně.¹⁸

Nadstavbou komisí byl Ústřední sbor komisí, který se skládal z delegátů jednotlivých komisí a členů předsednictva Svazu. Schůze Ústředního sboru komisí svolá-

---

15 Tamtéž, s. 1-2.

16 Jednací řád Svazu výzkumných ústavů zemědělských v Praze; Národní archiv, Svaz výzkumných ústavů zemědělských v Československé republice, inv. č. 1, kart. 1.

17 Jednací řád pracovních výborů, tamtéž.

18 Jednací řád komisí, tamtéž.

val předseda Svazu. Ústřední sbor komisí posuzoval elaboráty, metodiky a pracovní normy, jednal o rámcovém programu zahrnujícím aktuální problémy zemědělství a přiděloval po schválení rady Svazu jednotlivé výseky příslušným komisím. Dále zkoumal a posuzoval návrhy iniciativního výboru, podával návrhy ke zřízení komisí, posuzoval návrhy komisí, jednal o funkcích svolavatelů a tajemníků komisí, posuzoval návrhy na rozpuštění některé komise a rozhodoval o kompetenčních sporech jednotlivých komisí.

Ústřední sbor mohl zřídit odborové skupiny pro jednotlivé odvětví např. produkce rostlinná, lesnická a živočišná. Práci odborových skupin řídili volení referenti.¹⁹

Další otázkou v souvislosti s fungováním Svazu je, jak vlastně Svaz prezentoval své výsledky. Prezentace probíhala pomocí brožurek, tiskových zpráv a rozhlasem. Svaz dále vydával Věstník svazu výzkumných ústavů zemědělských v Československé republice, kterého vyšlo v letech 1926-1933 osm ročníků, poté od roku 1934 do roku 1950 vycházel Věstník jako příloha periodika Zemědělský pokrok: měsíční zprávy pro zemědělskou praxi ze zemědělského výzkumnictví, školství, poradnictví a zvelebovací služby, který rovněž vydával Svaz.²⁰ Dále se Svaz podílel na expozici výstav, např. na Jarní hospodářské výstavě v Praze roku 1934.²¹

To byla ve stručnosti struktura Svazu a nyní se podíváme na činnost jeho komisí. Vzhledem k poměrně malému a torzovitému archivnímu fondu bohužel nelze komplexně postihnout činnost komisí, proto se pokusím nastínit přehled a činnost vytipované komise a některých projektů Svazu.

Počet komisí byl proměnlivý. Například v roce 1936 měl Svaz následující komise: Rašelinářskou, Zahrádkářskou, Fytopatologickou, Pro výživu zvířat, Rybářskobiologickou, Pro hospodaření v malolesích, Pro léčivé rostliny, Kongresovou, Organizační, Pro výchovu lesních porostů, Pro výživu rostlin, Mlékařskou, Pro agropeologii, Pro lesnickou topografii, Pro zemědělský průmysl, Pro kontrolu semen, Pro záměrné hospodaření v zemědělství, Včelařskou, Pro záměrné hospodaření v lesnictví, Pro lučební kontrolu, Pícninářskou, Ovocnicko-Vinařskou, Pro kontrolu užítkovosti a dědičnosti skotu, Pro zpracování půdy, Pro výzkum výživy lesních dřevin, Pro lesní těžbu, Tiskovou, Pro obnovu lesních porostů, Pro sazebník, Pro zušlechťování snahy lesnické, Pro zemědělskou mikrobiologii a Pro zemědělské názvosloví.²² Svaz měl v roce 1936 celkem 32 komisí. V roce 1937 se na jeho činnosti podílelo celkem 151 řádných členů, 311 činných členů a 42 poradních členů. V tom roce pracovalo 34 komisí.²³

19 Jednací řád Ústředního sboru komisí, tamtéž.

20 Oběžník k organizaci tiskové služby ze dne 18. 1. 1934, NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 4, kart. 4; Haas, A.: Svaz výzkumných ústavů zemědělských v Československé republice, s. 5.

21 Zpráva členům Svazu ze dne 13. 2. 1934; NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 4, kart. 4.

22 Soupis komisí pro schůzi ze dne 5. 5. 1936, Tamtéž, inv. č. 4, kart. 4.

23 Haas, A.: Svaz výzkumných ústavů zemědělských, s. 4-5.

Z prvorepublikových komisí svazu je zajímavá Komise ovocnicko-vinařská, která prokazatelně existovala již za předchůdce SVÚZ, Svazu pro zemědělské a zemědělsko-průmyslové výzkumnictví.²⁴

Komise byla ustanovena 29. 5. 1919 jako Komise ovocnicko-vinařská Svazu výzkumných stanic, který byl s největší pravděpodobností základem výše zmíněného předchůdce SVÚZ. Jejím prvním úkolem bylo zpracování návrhu poslance Rudolfa Malíka a zemědělského výboru ze dne 26. 2. 1919 č. 669 týkajícího se vypracování zákona na ochranu vinařství. Zákon měl modernizovat stávající zákon potravinářský a zákon vinařský z dob Rakouska-Uherska. Nový zákon měl upravovat kromě legislativních otázek týkajících se vín také výrobu šťáv, sirupů, limonád, octů, vinných a ovocných destilátů, marmelád, džemů, rosolů, sušeného ovoce a zeleniny, kandovaného ovoce, sterilizovaného ovoce a konzerv. Dále hygienické předpisy a kvalifikaci zpracovatelů. Práce na zákoně byly prováděny komisí a přízvanými odborníky až do roku 1924.²⁵

Legislativní otázky spojené s vinařstvím a ovocnictvím však nebyly jediným polem působnosti komise. Tato komise měla poměrně široký záběr. Zabývala se vinařskou a ovocnářskou statistikou, jejímž cílem bylo stanovení tržního sortimentu, ale i vhodnosti odrůd pro průmyslové zpracování, vegetačními a sklizňovými záznamy. Prováděla také práce týkající se sjednocení analytických metod. Byly projednávány mechanické a chemické rozbory jednotlivých vzorků a metodiky chemických analýz.

Komise se zabývala i výživou rostlin a jejich hnojením. Z ekonomických problémů lze zmínit i propagaci vín pomocí vinařských výstav a jejich spojení s trhy a celní otázky týkající se vín.²⁶

Ovocnicko-vinařská komise se tedy zabývala širokým spektrem otázek pokrývajících legislativu, ekonomii, propagaci, biologii a chemii. Komise zároveň reprezentuje kontinuitu Svazu s předcházejícími organizacemi.

Její činnost můžeme moderní terminologií popsat jako vládní mozkový trust, zabývající se multidisciplinárně jedním zemědělským odvětvím. Na první pohled tedy vyvstává otázka, zda je tento obraz poradensko-vědecké instituce nedotčené ideologií věrohodný.

---

24 Protokol Vinařsko-ovocnické komise Svazu pro zemědělské a zemědělsko-průmyslové výzkumnictví v Praze, konané dne 18. 11. 1922 v kanceláři prof. Dr. Ing. Jelínka na ministerstvu zemědělství. NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 4, kart. 3.

Rudolf Malík (17. 2. 1875 – 10. 12. 1969), poslanec za Agrární stranu. Poprvé byl zvolen v roce 1913 do Moravského zemského sněmu. V politické kariéře pokračoval i za První republiky až do roku 1929 kdy se vzdal poslaneckého mandátu. Sám byl vinařem a tématu vinařství se věnoval i v politice. Malík, Jiří a kol.: Biografický slovník poslanců moravského zemského sněmu v letech 1861–1918. Brno 2012, s. 407-410.

25 Zpráva o činnosti Komise vinařsko-ovocnické Svazu pro zemědělské a zemědělsko-průmyslové výzkumnictví v Praze v letech 1919–1925. NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 4, kart. 3.

26 Pozvánky a záznamy o schůzích Komise ovocnicko-vinařské z 20.–30. let. Např. 3. 5., 6. 10. 1926, 6. 12. 1927, 22. 11. 1930, 26. 5. 1931, 23. 6. 1932; tamtéž.

První trhlinou může být její legislativně poradenská činnost, která jistě byla vystavena různým politickým tlakům. Její propagační činnost v oblasti vinařství mohla být kromě šíření pokroku, rovněž využita k propagaci strany, s níž byl SVÚZ od svého vzniku spojen.

Období vzniku SVÚZ koreluje s vzestupem Agrární strany, která v té době slavila své 25 výročí. Agrární strana – od roku 1919 pak Republikánská strana, byla velmi aktivní již při vzniku republiky a její představitelé pravidelně kontrolovali důležitá ministerstva – obrany, vnitra a zemědělství a od roku 1922 také křeslo předsedy vlády. Ve volbách v roce 1925 získala 970 940 hlasů a stala se tak nejsilnější stranou v Československu.²⁷ Je logické, že strana takové moci a významu budovala instituce pečující o její volební základnu. Můžeme uvést například v roce 1921 založené Svobodné učení selské, které se profilovalo jako celostátní venkovská vzdělávací organizace.²⁸ Dále pak v roce 1924 založená Československá akademie zemědělská.

Agrární strana si uvědomovala důležitost zemědělské vědy, ale i vysokoškolsky vzdělaných kádrů. Dokládá to vznik Sdružení agrárních akademiků v roce 1907. Na jaře toho roku přijal Antonín Švehla několik agrárně orientovaných akademiků a projednali společně možnosti a podmínky vzniku tohoto sdružení. Důležitými osobnostmi, které na vzniku participovaly, byli např. právník Jaroslav Vystyd nebo budoucí ministr vnitra Josef Černý. Ustavující schůze se konala 1. 12. 1907 v restauraci „U Čížků“ v Praze v Ječné ulici.

V roce 1908 uspořádalo Sdružení agrárních akademiků sjezd agrárního studentstva. Dále se pak profilovalo jako společnost orientovaná na vzdělávání venkova. Sdružení se snažilo získat dobré řečníky v oboru – národohospodářském, politickém, sociologickém, agrikulturním a kulturním.²⁹ V roce 1922 pak vznikl spojením Klubu republikánských akademiků v Brně a Sdružení agrárních akademiků v Praze Ústřední svaz agrárních akademiků. Jeho úkolem bylo sjednotit veškeré agrární studenty, k čemuž přispěl i sjezd agrárního studentstva v květnu téhož roku.³⁰ „Agrární akademici byli od počátku důležitou a významnou složkou agrárního hnutí, které v nich nalezlo nejlepší, nejpovolnější, nejvhodnější a nejschopnější hlasatele, propagátory a apoštoly.“³¹

Takto vysoko byli agrární akademici hodnoceni v roce 1938. Je tedy logické, že Agrární strana využívala expertní stanoviska i členů SVÚZ a ti, že se angažovali

27 Dostál, Vladimír V.: Agrární strana. Její rozmach a zánik. Brno 1998, s. 99–100 a také Harna, Josef. Agrární strana v první Československé republice. Role organizační struktury jako nástroje vlivu ve státě a společnosti. In: Studie Slováckého muzea 15, 2010, s. 7–19, zejm. s. 7.

28 Důležitým nástrojem byla Vyšší lidová škola Svobodného učení selského. Jejich přenášek se účastnili i stipendisté z Polska, Jugoslávie a Rumunska. V letech 1929–1932 prošlo různými kurzy v krajích střediscích skoro 80 000 frekventantů. Tamtéž, s. 291.

29 Kopecký, Lukáš: Agrární akademici, tamtéž, s. 117–123, zejm. s. 118–119.

30 Tamtéž, s. 121.

31 Nožička, Josef – Frankenberger, Otakar: Agrární akademici 1907–1918. Příspěvek k dějinám českého hnutí agrárního. Praha 1938, s. 3.

v jejich dalších odborných institucích. Příkladem může být agrární sociolog Tomáš Čep, jehož osud bude nastíněn ve třetí části této studie. Jeho oddanost „selství“ ho přivedla nejprve do nacistického a později do komunistického vězení.

Nicméně z dochovaných materiálů nevyplývá žádný vyloženě násilně implementovaný dogmatismus ze strany Agrárníků. Je pravdou, že na některé členy SVÚZ byl podle jejich vlastních slov vyvíjen nátlak ke vstupu do Agrární strany, ovšem odmítnutí nemělo za následek kariérní postih.

Vliv agrární ideologie na technokratický základ instituce zde jistě byl, vztah by se však se dal označit spíše za symbiózu.

Podívejme se nyní na fungování vedení Svazu a jeho personální zastoupení. Co se týče období první republiky a okupace, vzhledem k tomu, že se nedochovala téměř žádná agenda vedení, můžeme ho jen odhadovat. Svaz byl pravděpodobně vzdor svému vlivnému stranickému zázemí finančně přiškrčen za Velké hospodářské krize, jak se tomu stalo i u jiných vědeckých organizací.

Během okupace pravděpodobně fungoval v omezeném režimu. Z textu první poválečné valné schůze Svazu vyplývá, že poslední valná schůze byla v roce 1940. Za okupace se Svaz snažil na sebe příliš neupozorňovat. Na ministerstvu zemědělství jeho činnost kryl a bránil Václav Káš, o kterém bude v této studii ještě řeč.

Jako jediný ústupek okupantům je uváděno zřízení půdních zkušeben. I to však bylo prezentováno jako přednost, protože v nich našlo azyl mnoho pracovníků. Ovšem to nebyla tak úplně pravda. Během okupace byly ze Svazu donuceny vystoupit lesnické výzkumné ústavy. Je uváděno, že tak učinily na nátlak německých vedoucích. Na druhou stranu se ale podařilo udržet čistě české vydávání časopisu *Zemědělský pokrok*.³² Je nutné také zmínit, že někteří členové SVÚZ byli činní v odboji a zaplatili svou činnost vězením nebo i smrtí.

Zajímavé je vzhledem k poválečnému fungování Svazu jeho zakotvení v osvozené republice. Politická situace třetí republiky byla jiná. Ve vládnoucí Národní frontě chyběla pro Svaz důležitá Agrární-Republikánská strana.

První poválečná schůze svazu, šlo v pořadí o dvacátou první, se konala 15. 5. 1946. Zúčastnila se jí řada významných vědeckých osobností. Z politických činitelů je nutné zmínit ministra zemědělství Ďuriše a delegaci úředníků z jeho ministerstva. Byli při ní vzpomenuiti padlí např. docent Vysoké školy zemědělské v Brně a přednosta vinařské sekce Karel Neoral, docent histologie a embryologie Karlovy univerzity a docent mikroskopické anatomie Vysoké školy zemědělského inženýrství v Praze Vladimír Tůma, kteří za svou odbojovou činnost zaplatili životem.

Ministr Ďuriš poděkoval za pomoc při návrhu výrobního plánu v zemědělství. Přislíbil štědré subvence na rozvoj zemědělství a rozvoj zemědělských věd – 28 výzkumných statků, příspěvek 1,5 milionu korun na fungování Svazu a příslib dalších peněz.

---

32 Zápis z valné schůze Svazu ze dne 15. 5. 1946 a také zápis z valné schůze Svazu ze dne 30. 5. 1945. NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 2, kart. 1.

„Vláda je rozhodnuta, speciálně ministerstvo zemědělství, aby již nikdy vědeckí pracovníci a výzkumníci nemusili zápat se svými hospodářskými a sociálními starostmi. Tyto problémy se budou řešit. Je to jenom slabý začátek toho, co chceme udělat pro zajištění potřeb vědy.“³³

Tolik proklamace od ministra zemědělství. Vzdor tomu, že Agrární strana nebyla obnovena, se budoucnost Svazu nejevila po stránce zabezpečení špatně. Vláda Národní fronty si uvědomovala důležitost tohoto odvětví vědy. Právě vědecké plánování a kolektivismus měl podle ministra zajistit úspěchy a blahobyt. Instituce vyšla tomuto trendu, který vyplýval z nového politického uspořádání, naproti například participací na ekonomickém i vědeckém plánování – jak uvidíme z činnosti komisí.

Další demonstrací politického sepětí s novým režimem byla skutečnost, že ministr Ďuriš byl na schůzi jednomyslně zvolen prvním poválečným čestným členem. Svaz se dokázal bez problémů začlenit do nových poměrů třetí republiky.

Jak již bylo uvedeno, počet komisí se v průběhu existence Svazu měnil, ovšem Svaz měl stále poměrně široké portfolio komisí. V poválečném období pracovalo ale navzdory tomu, že se Svaz rozšířil i na Slovensko, méně komisí. V roce 1947 to bylo jen 22 komisí, ovšem s řadou subkomisí.³⁴

Z činnosti komisí po roce 1945 jsem pro tuto studii vybral několik příkladů z přelomového roku 1948/1949.

Prvním příkladem je Komise pro výživu zvířat a krmiva spojující jak živočišnou, tak rostlinnou výrobu. Ze zprávy o činnosti ze správního roku 1948/1949 vyplývá, že se komise v tomto přelomovém období zabývala následující agendou: jednávala spolupráci a předpoklady pro vytváření programu pětiletého výzkumného plánu jak vlastní činností, tak kooperace s jinými komisemi Svazu. Pro pětiletý plán bylo navrženo k řešení šest vlastních problémů a další čtyři problémy k řešení ve

33 Zápis ze valné schůze Svazu 15. 5. 1946. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

34 Zpráva z valné schůze Svazu ze dne 30. 5. 1947. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1. V tomto roce existovaly například následující komise a subkomise: Komise správní pod níž spadaly subkomise – organizační, poradnická, tisková, tarifní, Komise sociologicko-ekonomická pod níž spadaly subkomise – ekonomická, sociologická, plánovací, Komise pro půdu a klima pod níž spadaly subkomise- subkomise pro agropedologii a zemědělskou meteorologii, subkomise pro zpracování půd, subkomise vodohospodářská, subkomise rašelinářská, Komise pro speciální výrobu rostlinou pod níž spadaly subkomise – subkomise pro pěstování obilovin, subkomise pro pěstování okopanin, subkomise pro pěstování prádňích rostlin, subkomise pro pěstování olejnin, subkomise pro pěstování technických a léčivých rostlin, subkomise pícninářská, Komise zahradnická pod níž spadaly subkomise- subkomise ovocnicko – vinařská, subkomise zelinářská, subkomise květinářská, Komise pro obecnou výrobu živočišnou pod níž spadaly subkomise – subkomise pro plemennou biologii (dříve pro kontrolu užítkovosti), subkomise pro výživu zvířat, Komise pro speciální výrobu živočišnou pod níž spadaly subkomise – subkomise pro chov koní, subkomise pro chov skotu, subkomise pro chov prasat, subkomise pro chov ovcí a koz, subkomise pro chov drůbeže, subkomise pro chov drobného zvířectva – králíků, holubů, kožešinné zvěře atd., subkomise rybářská a hydrobiologická, subkomise včelařská, Komise pro zemědělský průmysl po níž spadaly subkomise – subkomise mlékařská, subkomise cukrovarnická, subkomise škrobařská, subkomise pivovarská, subkomise lihovarnická a drožděrenská, subkomise mlynářská. Soupis komisí. Dokumenty k valné hromadě ze dne 30. 5. 1947. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

spolupráci s jinými svazovými komisemi. Dále byla projednávána opatření pro zvýšení produktivity v oblasti živočišné výroby.

Z odborné části agendy byly projednávány práce jednotlivých členských ústavů, např. sestavování krmných tabulek a celkové výživové, vitamínové a minerální hodnotě krmiv na základě analyzovaných materiálů. Byly představeny výsledky a postup prací při plnění úkolů v jednotlivých ústavech, aby bylo možné kolektivně využít získané poznatky. K projednávání byli přibíráni i odborníci a členové jiných komisí Svazu. Dále byly připraveny a do tisku předány závazné metody chemických rozborů krmiv.

Komise tedy řešila jak plánovací, tak odborné a metodické otázky. V průběhu správného roku 1948/1949 se konalo pět členských schůzí, sedm schůzí subkomise pro krmiva a pět odborných porad zástupců ústavů pracujících ve dvouletém výzkumném plánu a připravujících pětiletý výzkumný plán.³⁵

Již výše zmiňovaná Ovocnicko-vinařská komise fungovala i po Druhé světové válce, ovšem z tohoto období se nedochovaly tak podrobné záznamy. Dá se však soudit, že její význam byl poněkud menší než za období První republiky. V roce 1947 je někde uváděna jako subkomise Komise pro zahradnictví, jinde však jako samostatná komise.

Na druhou stranu se v roce 1950 Komise Ovocnicko-Vinařská snažila prosadit zájezd do Sovětského svazu, takže určitou váhu měla jistě až do konce existence Svazu. Jako důvody hromadného zájezdu do Sovětského svazu uvádí, že českoslovenští ovocnáři a vinaři:

1. Byli prvními propagátory myšlenek a pracovních metod I.V. Mičurina
2. Dali popud k založení mičurinského ústředí a mičurinských pracovních kroužků v ČSR
3. Účastnili se při překládání Mičurincova díla do češtiny a první psali rozličná pojednání o Mičurinově práci
4. Konali mičurinské pokusy v ovocnářství
5. Sledují speciální sovětskou literaturu mičurinsko-lysenkovskou se zvláštním zájmem
6. Touží se seznámit s ovocnářskou a vinařskou praxí v kolchozech a sovchozech a vědeckými ústavy a školami i jinými centry ovocnářského a vinařského pokroku
7. Přejí si poznat způsoby přímého šíření vědeckých poznatků mezi lid podle sovětských metod
8. Rádi by na místě porovnali zpracování ovoce a révových hroznů, protože někteří pracují v uvedených oborech, měli příležitost za Slovanské výstavy v Praze poznat vynikající konzervy vyrobené s SSSR³⁶

---

35 Zpráva o činnosti Komise pro výživu a krmiva a Subkomise pro krmiva. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

36 Žádost na kádrový odbor Ministerstva zemědělství týkající se zájezdu ovocnářů a vinařů do SSSR ze dne 22. 5. 1950. Tamtéž, inv. č. 4, kart. 4. Konzervy nejsou zmíněny náhodou – spotřeba konzerv v 50. a 60. letech prudce vzrostla oproti meziválečnému období. Knapík, Jiří – Franc, Martin a kol.: Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Praha 2011, s. 447–449.

Odhlédneme-li od poměrně agilního tonu žádostí, je možné vidět, že Ovocnicko-vinařská komise byla poměrně aktivní a ambiciózní až do konce.

Dalším příkladem z roku 1948/1949 je zpráva Komise pro zemědělský průmysl, která ilustruje technickou stránku Svazu. Z odborných témat se komise zabývala např. novým způsobem čištění odpadních vod a projednávala metody v oblasti zemědělského průmyslu – droždářského, lihovarského a mlékárenského. Dále pak zužitkování pivovarských kvasnic.

Z metodologických problémů je možné uvést metodiky k rozborům lihovarského průmyslu.

Co se týká spolupráce s jinými komisemi Svazu, tak ve spolupráci s Komisí technických a léčivých rostlin byla vypracována metodika ke stanovení silic v léčivých a kořenících rostlinách.

Stejně jako u předcházející komise se i zde členové věnovali přípravě pětiletého výzkumného plánu a navrhli pro něj devět problémů.

Komise se v daném období sešla pětkrát, ale ve zprávě se uvádí i řada dalších menších schůzí nebo písemných porad.³⁷

Z humanitněji orientovaných komisí se podívejme na Komisy ekonomickou. Z příkladů problémů, kterými se zabývala, lze uvést tyto. Výzkum rentability používání strojové práce v zemědělství a ekonomické předpoklady mechanizace, výzkum týkající se výrobních nákladů a ekonomiky provozu velkovýkrmem vepřů, sledování zhospodárnění práce se zřetelem na zvýšenou produktivitu lidské práce v zemědělství na podkladu pracovních deníků. Materiály, které byly na schůzích komise podány, byly také zpracovány v Zemědělském ústavu účetnicko-spravodělném.³⁸

Dalším příkladem humanitně orientované komise je Komise sociologická. Ta v této přelomové době stále ještě fungovala. Sociologie však byla brzy prohlášena oficiální doktrínou za buržoazní pavědu a hlavního představitele této sekce Tomáše Čepa čekal žalář. Podívejme se nyní, čím se za svého soumraku, tato sekce zabývala.

Členové provedli výzkum vesnických knihoven a zemědělské literatury v nich. Byla uspořádána anketa o nejlepší populárně vědecké, beletristické knihy, které se týkaly zemědělství. Rovněž byl proveden sociologický výzkum Brna po stránce zemědělské. Ve spolupráci se spolkem Péče o zdraví venkova a Červeným křížem byl proveden sociálně-zdravotní výzkum moravského venkova. Společně s Masarykovou sociologickou společností byl proveden výzkum moravskoslezského pohraničí a ve spolupráci se Slezským ústavem pak sociologický výzkum Slezska. Ve spolupráci s Úřadem ochrany práce byl proveden sociologický výzkum pracovních problémů, nadbytku a nedostatku pracovních sil na venkově. Na většině těchto aktivit se podílel právě výše zmíněný Tomáš Čep.³⁹

V květnu roku 1950 psal Tomáš Čep již zprávu Komise pro sociální otázky ven-

37 Výroční zpráva o činnosti Komise pro zemědělský průmysl. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

38 Zpráva o činnosti Ekonomické komise ze dne 19. 4. 1949. Tamtéž.

39 Zpráva ze dne 25. 4. 1949. Za sociologickou sekci Svazu Tomáš Čep, tamtéž.

kova. Přejmenování zřejmě proběhlo, aby název nedráždil nadřízené orgány. Náplň práce byla podobná. Tato sekce se věnovala v tomto roce následujícím problémům: Sociální mobilita v moravskoslezském pohraničí a Sociálně zdravotní otázky venkova – výživa, nemoci z povolání, životní úroveň lesního dělnictva, zemědělství ve městech z hlediska sociálního a hospodářského. Zároveň v ní Čep konstatuje, že po zastavení činnosti výzkumných ústavů pro ekonomiku a sociologii v Brně se řada výzkumníků nemohla věnovat práci a že byli přiděleni do jiných sektorů zemědělského výzkumnictví.⁴⁰

Posledním příkladem je Geonomická sekce související s velkým poválečným projektem Svazu – Geonomickou mapou. Tento výzkum je možné považovat za samostatný výzkum prováděný Svazem.

Již krátce po skončení války si členové Komise pro geonomické plánování uvědomovali jeho důležitost.

„Komise pro geonomické plánování zdá se t.č. institucí zbytečnou, neboť dnes existuje jen jeden plán: vyrobit co nejvíce a také to sklídit, protože národ potřebuje chleba. Víme však ze zkušeností po předešlé válce, že se rány ji zasazené hospodářsky brzy zahojili a nespoutaná liberalistická soutěž přivedla výrobu do zmatků a krizí. Musíme být tedy připraveni, aby podobnému vývoji bylo včas zabráněno. K ustavení této komise dochází však i z druhého vážného důvodu: v nejbližší době dojde ke konání světové hospodářské konference, na které má být učiněn pokus o plánování všesvětové a členské státy musí být na tento zápas co nejlépe připraveny.“⁴¹

Tolik dobové zdůvodnění na schůzi komise ze dne 31. 7. 1945. Začal jím poměrně zajímavý projekt, který měl ambici uchopit československé zemědělství jak makroekonomicky v rámci světových trhů, tak mikroekonomicky s využitím místních zdrojů. Jde o jeden z prvních poválečných projektů Svazu a data z něj získaná využívalo ministerstvo zemědělství.

Důležitou skutečností je to, že projekt samotný začal dříve, než byla první poválečná schůze Svazu. Demonstruje to ochotu Svazu zapojit se do obnovy a budování „nové“ ČSR a zároveň poptávku po této instituci.

Zaměření spadá do poválečných trendů zesílení centrálně plánované ekonomiky. Svaz organizoval masivní průzkum na území ČSR, který prováděli místní komisaři. Na průzkumu participovalo kromě místních komisařů i množství odborníků z různých oborů. Komise se později přejmenovala na Komisi pro zemědělské plánování a geonomii a angažoval se v ní mimo jiné i budoucí předseda ČSAZV Antonín Klečka. Hlavním široce dostupným výstupem pak byly tiskem vydané geonomické mapy ČSR v roce 1948.⁴²

Jednalo se o poměrně velkou akci, které se zúčastnilo množství průzkumných komisařů a odborníků. Svaz při ní konzultoval i zahraniční odborníky. Akce svědčí

---

40 Zpráva ze dne 5. 5. 1950. Tamtéž.

41 Schůze komise pro Geonomické plánování ze dne 31. 7. 1945. Tamtéž, inv. č. 4, kart. 5.

42 Žádost o zaslání map ze dne 26. 6. 1948. Tamtéž.

jak o trendech ve vývoji plánované ekonomiky, tak o akceschopnosti Svazu, který bohužel o dva roky po vydání map zanikl.

Co se týče organizačních změn po roce 1945, na rozdíl od předcházejícího období se dochovalo několik protokolů z jednání rady Svazu a valných hromad. Z nich se již dá sestavit určitý obraz o fungování instituce.

Záhy po své poválečné reaktivaci začal pracovat na zpracování krátkodobého a dlouhodobého zemědělského plánu. Výstupem byly výše zmíněné geomomické mapy a statistická data obsažená v rozsáhlém dvousetstránkovém elaborátu. Pro ministerstvo byly dále vypracovány materiály na zahraniční konferenci v Quebecu. Někteří členové svazu nastoupili do pohraničí jako poradci orgánů místní správy. Svaz rovněž zahájil osvětové akce a kurzy.

Důležitou změnou bylo, že se Svaz rozšířil na Slovensko a do jeho rady byl zvolen dr. Maloch, ředitel Štátnych výzkumných ústavov poľnohospodárskych. Do Svazu se rovněž vrátili lesnické výzkumné ústavy.

Svaz měl vyrovnaný rozpočet a jeho jmění činilo na konci roku 1945 celkem 1 857 501,70 Kčs.⁴³ Probíhala činnost komisí Svazu, jak již bylo výše uvedeno na příkladech činností komisí v roce 1948/1949.

V poválečném období probíhal nárůst počtu členů Svazu, což je logické vzhledem k celospolečenským změnám. V období po roce 1945 dochází v sektoru resortního výzkumu ke změnám. Poválečný rozvoj tohoto vědeckého odvětví byl z legislativního hlediska ovlivněn nařízeními a vyhláškami. Vládní nařízení z 15. 1. 1946 a vyhláška ministra průmyslu ze dne 10. 9. 1946 nařizovaly péči o výzkumnictví národním podnikům i ústředním orgánům znárodněného průmyslu. Sestavováním dlouhodobých plánů výzkumnické činnosti byl pověřen Státní úřad plánovací. SUP za účasti Státní výzkumné rady vypracoval Dvouletý výzkumný plán, který byl v roce 1947 předložen vládě.

Dvouletý výzkumný plán zemědělského a lesnického výzkumnictví byl schválen Ústřední plánovací komisí dne 9. 12. 1947. Záležitosti týkající se organizace, zajištění a řízení zemědělského a lesnického výzkumnictví mělo na starosti předsednictvo 12. odboru zemědělství a lesnictví Státní výzkumné rady. Předsednictvo bylo složeno ze zástupců pracovních komisí, členěných podle vědních disciplín, zástupců ministerstva zemědělství, poverenctva poľnohospodárstva a SVÚZ. Odbor se dále členil na dvě samostatné skupiny – zemědělství a lesnictví. Z personálních a ekonomických důvodů nebyly v rámci skupiny zemědělství uvnitř Státní výzkumné rady vytvořeny další pracovní složky, ale jejich činnost vykonávaly, se souhlasem SUP, plánovací odborné komise SVÚZ.⁴⁴ Svaz se tak významnou měrou podílel na plánování tehdejší vědy.

43 Zápis z valné schůze Svazu ze dne 15. 5. 1946 a také zápis z valné schůze Svazu ze dne 30. 5. 1945. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

44 Mikovcová, Alena: Dvouletý plán zemědělského a lesnického výzkumnictví a vysoké školy (1947–1949). In: Věda v Československu v letech 1945–1953. Praha 1999, s. 459–476, zejm. s. 464–465.

SUP také ve své důvodové zprávě k vládnímu usnesení o nutných opatřeních pro vybudování a zabezpečení výzkumnictví z roku 1947 dělí výzkumné ústavy do tří kategorií – ústřední, vysokoškolské, resortní a podnikové.⁴⁵ Právě třetí kategorie výzkumných ústavů prožívá v 50. letech značný boom. Nejenže dochází k rozvoji stávajících výzkumných ústavů, ale vzniká značné množství nových.⁴⁶ Tento velký rozvoj můžeme zasadit do kontextu fáze vědeckotechnické revoluce, která probíhala po celém světě, a rozvoj vědy podpořila i snaha Československa dohonit ztráty v rozvoji vědy způsobené okupací.

V letech 1945–1948 přibýlo ve správě státu v oblasti zemědělského výzkumu 19 výzkumných ústavů, stanic a půdních zkušeben, dále pak 16 pokusných statků s pěti zemědělsko-průmyslovými podniky. Rovněž došlo k rozšíření podniku Státní pokusné statky.⁴⁷ Rozkvět tedy neminul ani lesnický a zemědělský výzkum.

Období 50. let je také obdobím přestavby československého vědeckého systému. Je to období likvidace významných starých vědeckých institucí například – ČAVU, KČSN a Masarykovy akademie práce. Zároveň se jedná o dobu budování ČSAV, ve které mají zrušené instituce částečnou kontinuitu. V oblasti zemědělského výzkumu zanikla ČAZ a Svaz a naopak vznikla ČSAZV.

Částečně se jednalo o přirozený vývoj, starší vědecké organizace se stávaly zastaralými a celková reorganizace byla nutná. To si uvědomovali i někteří vědci již před druhou světovou válkou. Ovšem celková podoba „nové“ vědy byla ovlivněna politickou situací zejména po roce 1948. Implementace některých organizačních modelů společně s vlivem ideologických deformací vědy měla neblahý vliv na podobu a výkonnost nových organizací. V rámci zemědělského výzkumu sehrálo škodlivou roli zejména prosazování Lysenkismu a odmítání genetiky, které v ČSAZV bujelo. Tyto deformace se začaly projevovat již v závěru fungování Svazu, příkladem může být činnost komise Ovocnicko-vinařské.

Kromě přípravy výzkumných plánů spolupracoval Svaz na přípravě dvouletého a pětiletého plánu a dalších úkolů vyplývajících. Podílel se také na tvorbě vládních nařízení např. v boji proti škůdcům.⁴⁸ Z politického sepětí můžeme konstatovat, že součinnost s ministrem Ďurišem vydržela Svazu i po únoru 1948.

„Letošní únorovou revolucí bylo osvobození dělníků půdy vítězně dokončeno, neboť zemědělec je konečně zbavován hospodářského útlatku, proti němuž byl

---

45 Strítěský, Hynek: Resortní a podnikové výzkumnictví v prvních letech plánované ekonomiky. In: *Věda a technika v Československu 1945–1960*. Praha 2003, s. 286–297, zejm. s. 286–288. K institucím podílejícím se na plánování vědy se vztahuje rovněž článek Ballnerová, Ruth – Schwippel, Jindřich: *Ústav plánování vědy ČSAV (1956–1967)*. Archivní zprávy ČSAV 9, 1977, s. 79–134.

46 Tabulkové přehledy a data vzniku resortních výzkumných ústavů můžeme najít v publikaci: Petráček Svatopluk a kol.: *Výzkumná a vývojová základna v ČSSR (Struktura a zaměření)*. Praha 1973.

47 Mikovcová, Alena: *Dvouletý plán zemědělského a lesnického výzkumnictví a vysoké školy (1947–1949)*. In: *Věda v Československu v letech 1945–1953*. Praha 1999, s. 459–476, zejm. s. 468.

48 Zápis z valné schůze Svazu ze dne 30. 5. 1947; NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 2, kart. 1.

v dřívější demokracii bezmocný. Při tom nemůžeme nezpomenouti toho, kdo tento boj dovedl až k vítěznému konci – našeho prvního čestného člena po květnové revoluci, pro ministra zemědělství J. Ďuriše.⁴⁹

Takto byl ministr hodnocen na valné schůzi Svazu v roce 1948. Kromě kladného hodnocení bylo rovněž navrženo, aby mu byl zaslán blahopřejný telegram. S výjimkou proklamací o sepětí vědy s lidem nebyly z počátku naznačovány žádné změny. Naopak, svaz se rozrůstal, zpráva z května 1948 uvádí, že se počet členů zvýšil za poslední rok o 24 na celkem 174. Nicméně zároveň bylo konstatováno, že personální stránka vědy je neradostná – málo pracovníků a jejich vysoký věkový průměr.

Po personální stránce se únor 1948 bezprostředně Svazu nedotkl. Nebyl vytvořen speciální akční výbor, protože instituce v něm soustředěné podléhaly vlastním akčním výborům.⁵⁰ V nich samozřejmě čistky probíhaly. Odstraněn byl například přednosta Ústavu potravinářského Dr. Ing. Ladislav Brada, přednosta Ústavu pro zemědělskou ekologii Dr. Ing. Jaroslav Urban, i když v jejich případech bylo odstranění spojeno s jejich posty zemských vrchních radů.⁵¹

Lze také pozorovat změny v činnosti Svazových komisí např. již zmíněné omezení Komise pro sociologie venkova nebo pronikání Lysenkovské ideologie. Činnost svazu se sice pod tlakem nových podmínek měnila, ovšem nedostatečně. Potřeby změn vyplývaly jednat z modernizačních trendů ve vědě, tak ze snahy státního aparátu o zvýšení kontroly nad plánováním vědy.

Nejdůležitějším příznakem změn bylo ustanovení přípravného výboru a později Komise pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví. Ta se začala scházet v letech 1949/1950 a účastnili se ji zástupci vědeckých ústavů z Prahy, Brna, Bratislavy a Košic. Dále byli podle potřeby přizváni zástupci venkovských výzkumných ústavů a stanic. Postupně byly vypracovávány podklady pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví.⁵²

Svaz si tak kopal vlastní hrob, na druhou stranu tak ale aktivně participoval reorganizaci a tudíž na vzniku svého nástupce. Po roce 1950 se už valně shromáždění nesešlo a Svaz tak fakticky zanikl. O dva roky později ho následovala ČAZ. Hlavním orgánem zemědělského výzkumu se stala nově založená ČSAZV.

Ta byla ustanovena vládním usnesením ze dne 16. 9. 1952 a také zákonem o ustavení ČSAZV ze dne 12.12. 1952 s účinností od 1.1. 1953. Měla být institucí s rozhodujícím vlivem na zemědělskou výrobu, přímo řídit všechny výzkumné ústavy a stát se koordinačním místem zemědělského výzkumu. To se ovšem příliš

49 Zápis z valné schůze Svazu ze dne 21. 5. 1948. Tamtéž.

50 Tamtéž a také Dopis Svazu Ústřednímu národnímu výboru hlavního města Prahy ze dne 26. 4. 1948. Tamtéž.

51 Zpráva od akčního výboru Zemských výzkumných ústavů pro výrobu rostlinou v Brně ze dne 12. 4. 1948. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 2.

52 Zpráva o činnosti komise/přípravného výboru/ pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví za rok 1949/1950. Tamtéž, ič. 2, karton 1. a také Zápis o 10 schůzi přípravného výboru /1. schůzi komise/ pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví Svazu ze dne 10. 10. 1949. Tamtéž, inv. č. 4, kart. 7.

nedařilo a ČSAZV za to byla podrobována kritice.⁵³ Dalším problémem omezujícím její efektivitu byl vliv stalinistických deformací např. Lysenkismu a určitá rivalita s ČSAV. To vše nakonec vedlo k jejímu zrušení v roce 1962.

Osobnosti Svazu a kontinuita a diskontinuita

Kontinuitu ovšem není možné nahlížet pouze z institucionálního hlediska a proto je třeba podívat se i na personální aspekt. Ten bych rád prezentoval na třech vybraných osobnostech zemědělského výzkumu, které byly spjaté se Svazem.

První osobností, na které můžeme kontinuitu, nebo spíše diskontinuitu demonstrovat je Tomáš Čep. Již zmíněný významný člen Sociologické komise Svazu se narodil 3. 9. 1888 v Želechovicích. Absolvoval gymnázia v Olomouci a Místku a po maturitě roku 1908 studoval filozofii a moderní filologii na české filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Studium zakončil roku 1915 doktorátem. Zbytek první světové války prožil jako voják na východní a jižní frontě. Po válce pracoval jako profesor češtiny na českém reálném gymnáziu v Moravských Budějovicích, poté byl profesorem češtiny a němčiny na učitelském ústavě v Opavě. V roce 1926 pak zakotvil na první české réalce v Brně.

Z vědecké činnosti se v tomto počátečním období zabýval lidovou slovesností. Za pomoci svých žáků na Opavsku shromažďoval lidové povídky o čertech, čarodějnicích, hastrmanech a prováděl jejich komparace. Své studie publikoval ve Věstníku Matice opavské.⁵⁴

Po přestěhování do Brna se zapojil do agrárnícké osvětové organizace Svobodné učení selské, které na zámku ve Velkých Opatovicích pořádalo kurzy pro zájemce z Moravy a Slezska. Přednášky, které byly prezentovány v rámci kurzů, se soustřeďovaly na sociologii venkova, historii a kulturní potřeby vesnice – lidové knihovny, divadlo, daňová a účetní problematika v zemědělství a nové technologické postupy v zemědělské výrobě.⁵⁵

V rámci této organizace se Čep zaměřoval na sociologii venkova a soustředil svůj výklad na sociální funkci českého sedláka, kterou pak konfrontoval se sociálním postavením dělníka a inteligence. Dalším polem, kterého se jeho přednášky dotýkaly, byl výklad selství v umělecké próze napříč dějinami.⁵⁶

---

53 Zásady organizace ústředí Akademie, kompetence jednotlivých jejích složek a návrh na nutná kádrová opatření. Národní archiv, ČSAZV, inv. č. 303, kart. 191.

54 Postupně vybudoval velkou síť sběratelů a shromáždil 80 lidových povídek, u kterých provedl kritickou analýzu. Ficek, Václav: Osud PhDr. Tomáše Čepa. K desátému výročí jeho smrti. Slezský sborník 67, 1969, s. 560–562.

55 Slezák, Lubomír: Agrární sociolog Tomáš Čep a Svobodné učení selské v letech první ČSR (1918–1938). In: České země a moderní dějiny Evropy. Studie k dějinám 19. a 20. století, Praha 2010, s. 169–180, zejm. s. 171–173.

56 Tamtéž s. 174. K těmto tématickým okruhům také publikoval. Např. pojednání Selství v literatuře moravskoslezské, v Jubilejním sborníku Svobodného učení selského v letech 1922–1932. Ficek, Václav: Osud PhDr. Tomáše Čepa, s. 560–562.

Pokračoval také v akademické kariéře a podal žádost o habilitaci. Jeho habilitační práci pak lze považovat za jeho asi nejvýznamnější dílo. Práce Životní potřeba zemědělské rodiny jako sociologický problém představuje komplexní hospodářskou a sociální analýzu hospodaření zemědělských rodin v období 1928-1933. Oponentský posudek na tuto analýzu z období Velké hospodářské krize psal Arnošt Inocenc Bláha a práce byla dvakrát vydaná tiskem.

V prosinci 1935 získal Tomáš Čep venia docendi pro obor sociologie obecně i sociologie venkova na Vysoké škole zemědělské v Brně. V témže roce ho také Arnošt Inocenc Bláha pověřil redigováním zemědělské části Sociologické revue.⁵⁷

Vzhledem ke svému původu a vědeckému zaměření byl Čep spjat s agrární-republikánskou stranou, jako sociolog inklinoval k ruralistům, nicméně odmítal extrémny. Vzдор nebo možná kvůli svému vědeckému angažmá nezastával žádnou politickou funkci ve straně.

Jeho vědecké zaměření společně s jeho vlastenectvím a odvahou mu přineslo hodně problémů. V roce 1938 podal žádost, aby jeho rodná obec byla vyňata z Mnichovského záboru, což se nakonec podařilo. Pro své vlastenecké práce „Živá slova“ a „Země dobrá živitelka“ byl vyšetřován. V roce 1940 byl gestapem zatčen za členství v odbojové organizaci Obrana národa a odsouzen lidovým soudem v Brně.⁵⁸ Poté byl vězněn ve Vratislavi, Wöhlau, Neumünsteru, Berlíně a Bayreuthu. Po válce byl vyznamenán např. Československým válečným křížem a Československou vojenskou medailí za zásluhy I. stupně.

Díky své odbojové činnosti byl také jedním ze spoluzakladatelů organizace Osvobozených politických vězňů. Z dalšího veřejného angažmá je možné uvést účast na poradách zemědělského referátu zemského národního výboru k osidlování.

Vrcholu své univerzitní kariéry dosáhl dne 6. 8. 1947, kdy byl jmenován řádným profesorem sociologie na Vysoké škole zemědělské v Brně a rovněž přednášel na Vysoké škole sociální v Brně.⁵⁹

Jak již bylo zmíněno, byl velmi aktivní v Sociologické komisi Svazu, kde vedl řadu výzkumů. Vzhledem ke vztahu oficiální ideologie k Sociologii a vůbec Čepovu odmítavému stanovisku vůči komunistické politice na venkově byl jeho osud po roce 1948 tvrdý.

Vysoká škola sociální byla navzdory marnému odporu Arnošta Inocence Bláhy zlikvidována a na Vysoké škole zemědělské byla sociologie z výuky vyřazena. Tomáš Čep byl nejprve přeřazen do knihovny druhé zmiňované vysoké školy. Ov-

57 Slezák, Lubomír: Agrární sociolog Tomáš Čep a Svobodné učení selské, s. 178.

58 Anklageschrift, Berlin 23. 11. 1941. Vyšetřovací spisy týkající se Tomáše Čepa. Archiv bezpečnostních složek, sig. 141-233-8.

59 Zde se jeho přednášky týkaly např. organizace práce a sociální patologie. Václav Fícek, Osud PhDr. Tomáše Čepa, K desátému výročí jeho smrti, Slezský sborník, roč. 67, Academia, Opava 1969, s. 560-562.

šem ani zde jeho přítomnost nebyla shledána vhodnou. „...jednak tím, že poměr jmenovaného jako správce ústřední knihovny školy k doplňování této knihovny novou pokrokovou literaturou není takový, jak toho nynější doba vyžaduje a jak by se vzhledem k jeho odbojové činnosti za II. světové války mohlo předpokládati.“⁶⁰ Přesto, že se za jeho vhodnější zařazení postavil i rektor univerzity, byl ke dni 30. 4. 1952 penzionován.⁶¹

Sociologická komise svazu fungovala, jak již bylo zmíněno, nějakou dobu pod změněným názvem, ale vzhledem k ukončení existence Svazu přišel Tomáš Čep i o toto působišťe. Je tak příkladem vědce, který v průběhu třetí republiky kvůli měnícím se podmínkám o svou kariéru přicházel. Jeho „flexibilita“ byla vzhledem jeho vědeckému oboru a příklonu k „selství“, jak sám říkal, omezená. To vedlo i k jeho tragickému konci.

V roce 1957 pak byl zatčen a v roce 1958 odsouzen na 4 roky vězení. Odsouzen byl společně s dalšími obviněnými: Josefem Zlámalem (zaměstnanec ČSAZV v Brně), Františkem Vřeským (bývaly inspektor zemědělských škol v Brně), Ladislavem Kameníčkem (pracovník Výzkumného ústavu Krmivářského v Brně), Jaroslavem Urbanem (technickým úředníkem státního projekčního ústavu KERAMOPROJEKT v Trenčíně), Jaroslavem Kříženeckým (bývalým pracovníkem Výzkumného ústavu zootechnického v Brně a vědeckým pracovníkem Slovenské akademie věd v Bratislavě).⁶² Tato skupina byla obviněna z podvrtné činnosti proti republice – na svých schůzkách připravovala reorganizaci zemědělství a reorganizaci zemědělského školství. Skupina byla sledována STB, která na ní nasadila agenta. Odsouzení mělo pro Tomáše Čepa tragické následky, dne 17. 10. 1959 v Leopoldově zemřel.⁶³ Jeho vdova podala koncem 60. let žádost o obnovení procesu. Bohužel se mi nepodařilo zjistit jak se žádost vyvíjela. Oficiálním aktem rehabilitace pak bylo odhalení pamětní desky Tomáše Čepa na rektorátě VŠZ v roce 1991.

Druhou osobností tohoto exkurzu k osudům členů Svazu je Václav Káš.

Václav Káš se narodil do chudší rodiny, která měla 7 dětí. Jeho otec byl pražský živnostník- řezbář, později účetní u hlavního města Prahy. V letech 1908-1916 absolvoval vyšší českou reálnou školu. Po ní pokračoval v oboru zemědělský a lesní inženýr na ČVUT. Studium ovšem musel již v roce 1917 přerušit a narukovat. Po

---

60 Kádrové hodnocení, Osobní fond prof. Tomáše Čepa, Archiv Mendlovy Univerzity.

61 Urgence na Ministerstvo školství týkající se přeřazení Tomáše Čepa na vhodnější místo ze dne 18.9. 1951. Tamtéž.

62 Zajímavé byly osudy posledního obviněného. Jaroslav Kříženecký 2. 3. 1896 – 26. 12. 1964 pedagog na Vysoké škole zemědělské v Brně, odbojově činný a vězněný za okupace. Po roce 1949 propuštěný jako představitel genetiky ze zaměstnání. Z vězení byl propuštěn po 18 měsících s podlomeným zdravím. V roce 1963 byl pověřen Moravským muzeem vybudováním genetického oddělení a Mendlova muzea. Jeho otevření se však již nedožil. Viz <http://abicko.avcr.cz/2015/02/11/> [25. 5. 2018] a <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/kriznc.html> [25. 5. 2018].

63 Ficek, V.: Osud PhDr. Tomáše Čepa, s. 560–562. Dále také vyšetřovací spis Josef Zlámal a spol.; Archiv bezpečnostních složek, sign. V-1124 Brno.

válce ho zakončil rigorosem v roce 1923. V témže roce byl ustaven pragmatikálním úředníkem, předtím byl veden pouze jako pomocná síla ve výzkumných ústavech zemědělských v Praze.

Jeho vědeckým zaměřením byla zemědělská mikrobiologie. Kromě svého stálého působiště byl také vyslán na stáže do různých výzkumných zemědělských stanic např. do Roudnice nad Labem a Oseka u Rokycan.

V roce 1929 nastoupil přímo na ministerstvo zemědělství do oddělení pro zemědělské výzkumnictví a dostal na starosti referáty – finanční, organizační a odborné a propagační záležitosti zemědělského výzkumnictví. Přes tuto kariéru nevstoupil do Agrární strany, ačkoliv v životopise uvádí, že šlo téměř o povinnost.

Kromě úřední práce mohl pracovat i ve svém oboru, nejprve v biochemickém ústavu a od roku 1930 pak na nově zřízeném oddělení pro půdní mikrobiologii při ústavu pro půdoznalectví u státních výzkumných ústavů zemědělských v Praze, kde se stal ředitelem.

Za okupace pracoval na ministerstvu zemědělství, kde se snažil podle svých slov omezovat nasazování výzkumných zaměstnanců do továren. To potvrzuje, že byl při poválečné schůzi Svazu označován za jednoho z jeho zachránců a dobrodinců. Ostatně i za války byl členem jeho komise pro zemědělskou mikrobiologii. Během okupace se také stává tajemníkem prezidia ČAZ.

Po válce jeho kariéra úspěšně pokračovala. Podílel se na vybudování Ústavu pro zemědělskou biologii a již v prosinci roku 1945 byl jmenován zástupcem ředitele státních výzkumných ústavů zemědělských v Praze.⁶⁴ V roce 1946 vstoupil do Sociální demokracie, kde zůstal i po sloučení strany s KSČ, ovšem žádné stranické funkce nezastával.

Značně se také angažoval ve Svazu, kde od roku 1946 zastával funkci prvního jednatele, měl tak na starosti administrativní a organizační agendu Svazu. Z odborných funkcí byl předsedou komise pro zemědělskou mikrobiologii. Nezajímal se ve však pouze o svůj obor, jak naznačuje dochovaná zpráva o činnosti a nutnosti ustanovení Zemských výzkumných ústavů pro ekonomiku a sociologii v zemědělství, jejímž byl autorem.⁶⁵ Ve Svazu byl činný až do jeho konce. Byl také členem Komise pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví.⁶⁶

Věcí, která ovšem nabourává profil politicky neangažovaného vědce, je jeho předsednictví v akčním výboru státních výzkumných ústavů zemědělských, lesnických a ústavu účetnicko-spravovědného v Praze. Ve svém osobním fondu k tomu zachoval vypracované zprávy o nedostatečném personálním obsazení výzkumných ústavů adresovaných na ministerstvo zemědělství, což ovšem má poměrně malou vypovídací hodnotu k jeho angažmá.⁶⁷

64 Jmenování ze dne 22. 12. 1945. MÚA-AAV, fond Václav Káš, sign. I A, inv. č. 3, kart. 1.

65 Zpráva o činnosti z roku 1947. Tamtéž, sign. IV, inv. č. 281, kart. 12.

66 Zápis o 10. schůzi přípravného výboru (1. schůzi komise) pro reorganizaci zemědělského výzkumnictví Svazu ze dne 10. 10. 1949. NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 4, kart. 7.

67 Složky týkající se Akčního výboru. MÚA-AAV, Václav Káš, sign. IV, inv. č. 282 a 284, kart. 12.

Co se týká jeho pedagogického působení, venia docendi mu bylo uděleno 22.1. 1947 na Vysoké škole zemědělské v Brně, kde měl přednášky s mikrobiologickými tématy.⁶⁸

Ve svém životopise z počátku 50. let ovšem uvádí, že v roce 1951 přešel na VŠZ v Brně, jak zdůraznil z vlastního rozhodnutí.⁶⁹ Tato obhajovací formule ho zřejmě měla krýt před podezřením v očích některých kádrových pracovníků. Ti mohli přesun vnímat jako pohoršení, vzhledem k tomu, že byl v roce 1949 jmenován vrchním a vládním radou.

Tento přechod do univerzitního prostředí byl završen jeho jmenováním děkanem agronomické fakulty v Brně v roce 1954, kterým byl až do roku 1961. Funkci děkana zastával později i na agronomické fakultě Vysoké školy zemědělské v Praze.

V roce 1955 získává profesuru a je mu udělena státní cena Klementa Gottwalda za výzkum v oblasti kompostů.⁷⁰ V roce 1956 se stal vedoucím katedry botaniky a mikrobiologie a o dva roky později se přiblížil více svému vědeckému zaměření, když byl jmenován vedoucím katedry půdoznalecké a agronomické.⁷¹ Vedoucím katedry zůstal jen dva roky. V roce 1960 přešel na agronomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Praze, kde působil až do odchodu do důchodu v roce 1971 jako vedoucí katedry.

Hlavním oborem jeho vědecké činnosti byla mikrobiologie půdy a jeho práce se týkaly mikrobiologické složky půdy a jejího vztahu ke klimatogenetickým půdním typům.⁷²

Paralelně s univerzitním prostředím postupoval i v ČSAZV, kde byl jako dopisující člen od jejího počátku v roce 1952. Rovněž zde působil jako předseda komise pro výživu rostlin a později jako vedoucí laboratoře mikrobiologie ČSAZV v Ruzyni. V rámci ČSAV byl v roce 1958 jmenován členem vědecké rady biologického ústavu.⁷³

---

68 Potvrzení venia docendi ze dne 18. 7. 1947 a pověření přednášek a cvičení pro rok 1949/1950 ze dne 29. 9. 1949. V pověření se uvádí: Mikrobiologie obecná a užitá, v rozsahu 3 hodiny přednášek a 3 hodiny cvičení týdně v zimním semestru II. ročníku hospodářském odboru / směru A a B. Dále pak Mikrobiologie lesnická v rozsahu 2 přednášek a 2 cvičení týdně v letním semestru II. ročníku na lesnickém oboru. Tamtéž, sign. I A, inv. č. 7, kart. 1.

69 Životopis s posledním datem změn z roku 1951. MÚA-AAV, Václav Káš, sign. I.6, inv. č. 52, kart. 1. A jmenování tajemníkem prezidia ČAZ ze dne 24. 7. 1943. Tamtéž, sign. I.A, inv. č. 2, kart. 1.

70 Dopis ze dne 6. 7. 1954 který ho pověřuje funkcí děkana Agronomické fakulty v Vysoké škole zemědělské v Brně s účinností od 15. 7. 1954 a dopis o jmenování profesorem ze dne 2. 4. 1955 s účinností od 1. 1. 1955. Tamtéž, sign. I A, inv. č. 7, kart. 1, Rozhodnutí o udělení státní ceny která mu byla udělena 7. 5. 1955. Tamtéž, sign. IA, inv. č. 14, kart. 1.

71 Pověření s účinností od 1. 6. 1956 a pověření s účinností od 1. 12. 1958. Tamtéž, sign. IA, inv. č. 7, kart. 1.

72 Rovněž se zabýval studiem ošetřování a použití organických hnojiv v zemědělství. Byl také autorem vysokoškolské učebnice zemědělské mikrobiologie. Životopis a dotazník ČSAV. MÚA-AAV, Osobní spisy členů ČSAV 491, složka Václav Káš.

73 Potvrzení jmenování členem vědecké rady Biologického ústavu ČSAV ze dne 13. 2. 1958 a jmenování vedoucím laboratoře mikrobiologie v Ruzyni ze dne 10. 5. 1957. MÚA-AAV, Václav Káš, sign. IA, inv. č. 20, kart. 1 a sign. IA, inv. č. 21, kart. 1.

Po zrušení ČSAZV se v roce 1962 stal členem korespondentem ČSAV. Zde působil bez problémů až do konce šedesátých let, kdy byl vyloučen na základě normalizačních prověrek z KSČ. Proti vyloučení se okamžitě odvolal. V odvolání uváděl kladné výsledky prvotního šetření z roku 1970 oproti pozdějšímu šetření z roku 1971. V tom byl obviňován z pravicového oportunismu a podporování stávek studentů, kterého se měl dopustit jako děkan agronomické fakulty.

V odvolání sice připouštěl některé chyby v postupu a to, že povolil studentům konat schůze v areálu univerzity, nicméně uváděl, že stávky nepodporoval. To, že nebyl povolován do stranických funkcí, zdůvodňoval svou pracovní vytížeností. Svě vyloučení a rovněž vyloučení některých svých kolegů (např. E. Kunze, Antonína Klečku, který dostal přísnou důtku s výstrahou) považoval za zaujatost proti členům ČSAV.⁷⁴

Přes své vyloučení ze strany působil Káš v ČSAV prakticky až do své smrti v roce 1978.⁷⁵ Důvodem toho, že mu bylo umožněno působení i za normalizace, mohlo být to, že za něj nebyl vhodný nástupce.⁷⁶

Václav Káš byl alespoň podle dostupných pramenů relativně apoliticky založen. Za První republiky nevstoupil navzdory své kariéře do Agrární-Republicánské strany. V roce 1946 vstoupil do Sociální demokracie a zůstal v ní „samospádem“ i po jejím sloučení s KSČ, kterou mohl vzhledem ke svému sociálnímu původu vnímat v lepším světle. Vybočením z toho obrazu je pak jeho angažmá v akčním výboru. Je možné, že jím chtěl něco odčinit – angažmá na ministerstvu. V průběhu následujících let, ale nepřijímal politické funkce, což bylo i vzhledem k jeho pracovnímu vytížení logické.

Z jeho rodiny, mohlo být z kádrového hlediska hůře nahlíženo na jeho sestru, která vystoupila z KSČ, případně na jeho dva švagry právníky, kteří po vystoupení z KSČ skončili v 50. letech jeden jako dělník a druhý jako průvodčí.⁷⁷

Ovšem nezdá se, že by to mělo na jeho kariéru vliv, naopak jeho angažmá v univerzitním prostředí bylo v této době značné. Univerzitní působení ovšem mělo důsledky v období normalizace, kdy jeho aktivita byla nazírána jako benevolence ke stávkujícím studentům.

Václav Káš je příkladem aktivního člena Svazu, jehož kariéra nebyla rokem 1948 přerušena a představuje tak kontinuitu s nástupnickými organizacemi ČSAZV a ČSAV. Rovněž našel nová působiště v univerzitním prostředí, kde jeho úspěšné působení nakonec paradoxně přispělo k jeho problémům za normalizace.

Třetí osobností Svazu, které se naopak po roce 1948 a po zrušení Svazu otevřely nové možnosti, byl Antonín Klečka. Právě v nových podmínkách dosáhla jeho

74 Odvolání proti vyloučení ze dne 16. 4. 1972. Tamtéž, sign. IA, inv. č. 45, kart. 1.

75 Zpráva o činnosti v ČSAV za rok 1977. MÚA-AAV, Osobní spisy členů ČSAV 491, složka Václav Káš.

76 Franc, Martin: Václav Káš 1899–1978. Akademický bulletin, <http://abicko.avcr.cz/2008/6/13/vaclav-kas-1899-1978.html> [25. 5. 2018].

77 Životopis s posledním datem změn z roku 1951. MÚA-AAV, Václav Káš, sign. I.6, inv. č. 52, kart. 1.

kariéra vrcholu jak vědeckého, tak politického, když se stal poslancem Národního shromáždění.

U vědecké kariéry je ovšem možné vznést námitku proti jejímu poválečnému zaměření. Klečka byl jedním z velkých propagátorů Stalinistických deformací v biologii, např. Lysenkismu, které zastával i poté, co už i v SSSR vycházely z módy. Nicméně získal v československém vědeckém prostředí poměrně velkou moc.

Antonín Klečka se narodil 23. 9. 1899 v rodině typografa. Po absolvování reálné školy nastoupil na Vysokou školu zemědělskou v Praze, kde 1923 promoval. V téže roce přestoupil jako pracovník do potravinářského ústavu státních výzkumných ústavů zemědělských v Praze. Předtím již od roku 1920 pracoval jako asistent v Botanickém ústavu Vysoké školy technické. V roce 1931 habilitoval z oboru lukařství, pastvinářství a rašelinářství na ČVUT s habilitační prací „Studie o slatiných lukách polabských“. V roce 1936 byl jmenován přednostou pícninářského ústavu.⁷⁸

Ve Svazu se stal zakladatelem pícninářské komise, která se zabývala např. vegetačními pokusy, výzkumem hnojení a mechanickým zpracováním pícnin. Podílela se i na vývoji metodiky geonomického průzkumu z různých hledisek – agropedologického, agrobotanického, terénního, eroze a organizačně ekonomického.⁷⁹ Kromě toho se také angažoval v komisi pro zemědělské plánování.⁸⁰

Po druhé světové válce jeho kariéra nabrala doslova raketového vzestupu. V roce 1946 byl jmenován mimořádným profesorem na Vysoké škole zemědělské v Praze a o dva roky později řádným.

Profesorem na katedře pícninářství VŠZ v Praze pak byl až do roku 1971, kdy odešel do důchodu. Ve svých vědeckých pracích se věnoval výzkumu porostu luk, zvláště v oblasti Polabí, Šumavy a Beskyd. Rovněž se zaměřoval na vznik a rozšíření československých rašelinářů.

Při založení ČSAV byl zvolen členem korespondentem a při zřízení ČSAZV akademikem a jejím předsedou, kterým zůstal až do jejího konce.

To, že byl předsedou nástupnické organizace Svazu po celou dobu jejího trvání, vytváří obraz kontinuity s předcházející vědou. Obraz je to ovšem poněkud klamný. Antonín Klečka byl za své působení v ČSAZV nekriticky veleben.

„Pod jeho vedením ČSAZV postupně přebírala a zřizovala výzkumné ústavy. Sjednocovala síly zemědělských, lesnických a veterinárních věd, dříve roztržštěných do řady různých institucí .....“

Později přišla s jednotným plánem výzkumné činnosti i k usměrňování činností oborových výzkumných ústavů a vysokých škol. Ten byl jednou z velkých vymožeností progresivního rozvoje naší vědy a na jeho realizaci měl akademik Klečka ne-

---

78 Životopis z roku 1962. MÚA-AAV, Osobní spisy členů ČSAV 491, složka Antonín Klečka.

79 Zpráva o činnosti pícninářské komise z roku 1950. NA, Svaz výzkumných ústavů zemědělských, inv. č. 2, kart. 1.

80 Rozvrh schůzí konaných při podzimních celostátních konferencích Svazu výzkumných ústavů zemědělských v Brně ve dnech 8.–10. 10. 1947. Tamtéž, inv. č. 2, kart. 1.

promlčitelné zásluhy. Návrhem koncepce dlouhodobého rozvoje československého zemědělství pak vypracovala ČSAZV dokument, který oprávněně dlouhou dobu sloužil jako podklad pro činnost řídicích orgánů. I o jeho vznik se akademik Klečka zasloužil vynikajícím způsobem.⁸¹

Takto byl hodnocen v Jubilejním sborníku ke svým narozeninám 12 let po zrušení ČSAZV. Bezpochyby se mu podařilo získat dostatek moci k prosazování svých vizí v organizaci v zemědělských vědách. Dostal se také do vedení nástupnické organizace Svazu, nicméně otázkou je kvalita provozované vědy.

Mezi jím šířené deformace patří zejména „mičurinská“ biologie, soubor starších a již vyvrácených tezí sovětského pěstitelů Mičurina, na které navázal svým dílem Lysenko. Jeho dílo se opíralo zejména o stádjinnou teorii růstu, vycházející ze zobecnění jevu zvaného jarovizace. Lysenko předpokládal, že dědičnost je vlastností organismu a jeho metabolismu, který je ovlivňován prostředím. Tento přístup pak doplňoval odmítáním moderní genetiky. Jeho učení pak doplňovaly teze Lepešinské o vzniku buněk z „živé hmoty“. Tyto pavědecké přístupy zažívaly v 50. letech velký vzestup.⁸²

Je otázkou, co Klečku k příklonu k tomuto nevědeckému směru vedlo. Za První republiky se zaměřoval na výzkum lučních porostů, pícnin a rašelinářství a o biologické teorie se nezajímal. Chtěl odčinit svou minulost? Je zde ovšem otázka, co na ni byl chtěl odčínovat. Na rozdíl od výše zmíněného Kaše nepracoval za Druhé republiky a Protektorátu ve funkci na ministerstvu. Podle toho, co vyplývá z dokladů, nevstoupil před svým vstupem do KSČ do žádné strany. Spíše je pravděpodobné, že toho využil jako výťah k moci. Paradoxní ale je, že se Lysenkismu držel i po té co vyšel z módy.⁸³ Jeho ideologické poblouznění neuniklo ani jeho kolegům, kteří se na něj dívali s despektem.

„Jedním z odpůrců lysenkovských teorií u nás byl Julius Komárek, který se o T. D. Lysenkovi vyjadřoval jedině s despektem. Říkal o něm, že je „vědecký podvodník, kterého drží jen Stalin. Kdyby tento vliv pominul, Lysenko zmizí a neštěkne po něm ani pes!“ Proti Antonínu Klečkovi, který pěl na Lysenka chvalozpěvy, při jedné schůzi poznamenal: „To jsou nějaké objevy? Je to vůbec něco? To taky je větší zázrak, že se z Klečky stal vůl!“⁸⁴

81 Holub, Antonín: Akademik Klečka a socialistické zemědělské vědy. Sborník Vysoké školy zemědělské v Praze, fakulta agronomická, řada A, zvláštní číslo – pícninářství. Praha 1974, s. 9–11.

82 Janko, Jan: Nástup Mičurinské biologie v Českých zemích. In: Věda v Československu v letech 1945–1953. Praha 1999, s. 447–457, zejm. s. 448 a také Janko, Jan: Vědy o životě v Českých zemích 1750–1950. Praha 1997, s. 464.

83 Tamtéž, s. 451. Rovněž Olšáková, Doubravka: Věda je k lidu! Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí a popularizace věd v Československu ve 20. století. Praha 2014, s. 199.

84 Beran, Jiří: Perspektivy a dobová i dějinná omezení Československé akademie věd v období jejího vzniku. In: Věda v Československu v letech 1945–1953. Praha 1999, s. 121–137, zejm. s. 129. Další příklad můžeme nalézt zde: Franc, Martin: Ivan Málek a vědní politika 1952–1989, aneb Jediný opravdový komunista?. Praha 2010, s. 72.

Klečka se věnoval i propagaci vědy pro veřejnost např. spolupracoval s Československou společností pro šíření politických znalostí a spoluprací s Československo-sovětským institutem. I zde ovšem jsou výsledky jeho působení značně diskutabilní. U příležitosti zahájení konferencí lidových výzkumníků v srpnu 1949 vydalo nakladatelství Brázda v Praze v celkovém nákladu 20 000 kusů jeho pojednání s názvem „Rozpravy o mičurinské agrobiologii“.⁸⁵ Propagoval rovněž využití travoplní soustavy jako jedinou možnou soustavu v socialistickém zemědělství. Přes tyto až sektářské postoje byl v čele ČSAZV až do jejího konce v roce 1962.

Po zrušení ČSAZV pokračoval jako akademik ČSAV, kde se podílel například na projektu ochrany vodních nádrží Želivka. V ČSAV byl aktivní prakticky až do své smrti v roce 1986.⁸⁶

Z vyznamenání, která obdržel, lze uvést státní cenu Klementa Gottwalda, zlatou a stříbrnou plaketu ČSAV „Za zásluhy o vědu a lidstvo“ a co je vzhledem k jeho propagaci Lysenkismu a Mičurinských metod zvláště ironické, zlatou čestnou plaketu J. E. Purkyně a zlatou čestnou plaketu G. J. Mendla.

Co se týká jeho politické kariéry, do KSČ vstoupil v roce 1945 a o devět let později se stal poslancem Národního shromáždění, kterým byl až do roku 1964.⁸⁷

I ve svém politickém angažmá se zabýval odbornými otázkami zemědělství, např. v roce 1963 byl předsedou komise pro zúrodnění půdy a chemizaci zemědělství, vypracovával zprávy a referáty k využívání průmyslových odpadů pro krmné a hnojivové uplatnění v zemědělství a byl členem parlamentní delegace v Dánsku, kde sledoval zemědělské otázky.⁸⁸

Za normalizace byl sice v květnu 1970 kladně prověřen na oddělení ÚV KSČ, ovšem závodní komise ČSAV s tímto výsledkem projevila nesouhlas, a tak byl jeho případ ještě projednáván obvodním výborem KSČ Praha 9. Po dvou pohovorech v květnu a listopadu 1971 mu bylo na plenární schůzi fakultní organizace KSČ vráceno pozastavené členství a udělena důtka.⁸⁹ Jeho případ byl pak použit Václavem Kašem jako jedna z ilustrací zaujatosti při prověrkách v ČSAV. Přes tento výkyv působil v ČSAV prakticky až do své smrti.

Antonín Klečka je příkladem člena Svazu, který dokázal využít změny po roce 1948 k maximálnímu vzestupu ve vědecké a politické kariéře. Vzhledem k tomu, že se stal poslancem, členem ÚV KSČ, vedoucím nástupnické organizace Svazu

---

85 Olšáková, D.: *Věda je k lidu!*, s. 133, 196. Věc spadá do období celkového rozvoje mičurinské legendy – jde období vzniku mičurinských kroužků mládeže. Knapík, J. – Franc, M. a kol.: *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967*, s. 556–558.

86 Životopis Antonína Klečky z roku 1962 a Zpráva o činnosti z roku 1985. MÚA-AAV, Osobní spisy členů ČSAV 491, Složka Antonín Klečka.

87 Internetové stránky poslanecké sněmovny ČR <http://www.psp.cz/eknih/1954ns/rejstrik/jmenny/k.htm> a <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/rejstrik/jmenny/k.htm> [25. 5. 2018].

88 Zpráva o činnosti Antonína Klečky pro ČSAV za rok 1963. MÚA-AAV, Osobní spisy členů ČSAV 491, složka Antonín Klečka.

89 Komplexní pracovní politické hodnocení Antonína Klečky ze 2. 5. 1972. Tamtéž.

ČSAZV a členem ČSAV, by se zdálo, že jde o personální kontinuitu takřka dokonalou. Trhliny tento obraz dostává, zejména pokud jde o jeho kontinuitu ve vědecké činnosti a praktickými výsledky této nástupnické organizace.

Tyto tři osudy členů Svazu ilustrují různé možnosti kontinuity a kariéry za změněných podmínek po roce 1948 a po konci Svazu. Ilustrují zároveň i limity „expertně technokratického“ přístupu. Všichni tři jmenovaní vědci, kteří se ve Svazu angažovali, byli svou vědeckou činností přínosní různým režimům. Každý režim mělo ovšem své specifické tlaky, kterým s různou úspěšností odolávali. Někteří z nich pak naopak tento „technokratický přístup“ využily k prosazování pavědeckých deformací.

Bohužel přesnějšímu poznání vnitřního fungování Svazu brání velmi malý počet dochovaných archivních materiálů. Fond organizace, která po téměř čtvrt století koordinovala zemědělskou vědu, čítá pouhých 11 kartonů značně torzovitého materiálu, což ztěžuje vytváření komplexního historického obrazu této instituce.

Svaz samotný navazoval na starší organizace a byl kamínkem v mozaice organizací věnující se zemědělskému výzkumu. Organizoval zemědělský výzkum formou komisí, které se zabývaly, jak exaktním, tak humanitním výzkumem. Snažil se být koordinační platformou, na které se setkávaly a interagovaly výzkumné ústavy, ale i jednotliví odborníci. Na jeho půdě vznikaly zajímavé komplexní projekty, např. projekt týkající se geonomických map. Svaz rovněž popularizoval a zprostředkoval vědecké informace jak formou tištěných médií, tak i rozhlasu. Vznikl za první republiky a těšil se přízni vlivné Agrární-Republikánské strany, ale dokázal přežít i za třetí republiky a po únoru 1948. Jeho poválečné období, kdy se do něj integrovaly i Slovenské výzkumné zemědělské ústavy společně s rozvojem resortního výzkumnictví představovalo jeho maximální rozsah. V poválečném období se také významnou měrou podílel na přípravě Dvouletého výzkumného plánu. Svaz se aktivně prostřednictvím komise podílel i na přípravě reformy zemědělského výzkumnictví. Jeho zánik pak byl součástí likvidace starších vědeckých institucí a jejich nahrazování v rámci nové koncepce organizace vědy. Nástupnická organizace Svazu ČSAZV pak pokračovala do jisté míry v jeho působení, je však otázkou, nakolik byla limitována tehdejšími politickým klimatem a jeho vlivem na zemědělské vědy.

To se promítlo i do personální kontinuity bývalých členů Svazu, což pro některé z nich znamenalo tragický osud, pro jiné však velkou kariéru.

Der Verband der Institute für Agrarforschung in der Tschechoslowakischen Republik – eine Institution für Koordinierung der Agrarforschung und einige ihre Persönlichkeiten

Der Verband der Institute für Agrarforschung in der Tschechoslowakischen Republik war eine Institution, die 25 Jahre lang die Agrarforschung mittels ernannter Kommissionen koordinierte und durchführte. Deswegen stellen der Verband und seine Mitglieder eine geeignete Institution dar, die zur Erkenntnis eben des an die Wissenschaft und deren Koordinierung gebundenen „Fadens“ der Kontinuität beitragen kann. Diese Studie soll die bisher unerforschte Institution und die Schicksale einiger ihrer Mitglieder darstellen.

Der Verband knüpfte an ältere Organisationen an und war ein Stein im Mosaik der Organisationen in der Agrarforschung. Er organisierte die Agrarforschung durch Kommissionen, die sich sowohl mit der exakten, als auch mit der humanistischen Forschung beschäftigten. Er wollte eine Koordinationsplattform sein, auf der sich Forschungsinstitute, aber auch einzelne Experten treffen und zusammenarbeiten können. Auf seiner Grundlage entstanden interessante komplexe Projekte, zum Beispiel ein Geonomie-Karten-Projekt. Der Verband popularisierte und vermittelte wissenschaftliche Erkenntnisse in Printmedien und im Hörfunk. Er entstand in der Zwischenkriegszeit und erfreute sich der Gunst der einflussreichen Agrar-Republikanischen Partei, konnte aber auch in der dritten Republik und nach dem Februar 1948 seine Existenz bewahren. In der Nachkriegszeit wurden auch Slowakische Institute für Agrarforschung in den Verband integriert. Es wurde die Ressortforschung entwickelt. Der Verband erreichte damals seinen größten Umfang. In der Nachkriegszeit beteiligte sich der Verband maßgeblich auch an der Vorbereitung des Zweijahresforschungsplans. Mittels einer Kommission nahm er an der Vorbereitung der Reform der Agrarforschung aktiv teil. Die Existenz des Verbands wurde im Rahmen der Auflösung alter Forschungsinstitutionen und deren Ablösung durch neue Institutionen im Rahmen des neuen organisatorischen Konzepts der Wissenschaft beendet.

Union of the Agriculture Research Institutes in the Czechoslovak Republic – the coordination institution of the agriculture research and some of its personalities

The Union of the Agriculture Research Institutes in the Czechoslovak Republic was an institution that tried for 25 years to coordinate and carry out the agriculture research through the permanent committees. This makes it and its members a suitable facility to get to know this “thread” of continuity tied to science and its coordination. This study should, therefore, clarify this up to now untreated institution and fates of some of its members.

The Union followed in the row of older organisation and was a piece in a jigsaw of organisations focused on the agriculture research. It organised the agriculture research through the committees that pursued both the sciences and the

---

humanities research. It tried to be a coordination platform that put together the research institutions as well as individual experts. On this ground, interesting comprehensive projects originated, e. g. the project pertaining to the geonomic maps. The Union also popularised and mediated scientific information both in a form of printed media and through the radio. It came into being in the interwar Czechoslovakia and it enjoyed the support of the powerful agrarian Republican Party, yet, it also managed to survive in the Third Republic after 1945 as well as after February 1948. The post-war period, when the Slovakian agriculture research institutes merged with the Union and when the ministerial research activity developed, represented the maximum extent of the Union. It also contributed importantly to the preparation of the two-year research plan after the war. The Union via its committee was also actively involved in the preparation of the agriculture research reform. Its dissolution was a part of abolishment of older research institutes and their replacement in the framework of a new conception of research organisation.